

TALVIKKI AHONEN

Nykyaikainen kirkkoturvatoiminta Suomessa

Kymmenkunta vuotta sitten Turun Mikaelin seurakunta otti suojiinsa iranilaisen kurdin Naze Aghain. Aghai oli työskennellyt kotimaassaan Iranissa kielletyssä puolueessa, minkä vuoksi hän oli hakenut Suomesta turvapaikkaa. Maahanmuuttoviranomainen ei kuitenkaan tunnustanut hänen kokemaansa vainon uhkaa aidoksi, vaan päätti karkottaa hänet takaisin Iraniin. Monien vaiheiden ja vuosien jälkeen Aghai sai seurakunnan ja sen tarjoaman kirkkoturvan avustuksella lopulta myönteisen turvapaikkapäätöksen ja luvan jäädä Suomeen. Aghain kirkkoturvatilanne käynnistyi pian Suomen ekumeenisen neuvoston Kirkko turvapaikkana -ohjeistuksen¹ julkaisemisen jälkeen ja osoittautui monella tapaa merkittäväksi ja tulevaa suomalaista kirkkoturvatoimintaa ohjaavaksi tapaukseksi.²

Kirkkoturva on kristillisten seurakuntien soveltama käytäntö, jossa seurakunta ottaa suojiinsa kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneen turvapaikanhakijan. Kuten Naze Aghain tapauksessakin, useimmiten kirkkoturvapäätöksen taustalla on epäily siitä, että turvaa hakevan turvapaikkamenettelyssä on ollut virheitä tai puutteita. Turvapaikkapäätök-

sestä voi valittaa, mutta käytännössä pikainen karkotus maasta voi mitätöidä valitusoikeuden. Seurakunnat pyrkivät kirkkoturvan kautta hankkimaan lisää aikaa tapauksen selvittämiseksi ja arvioimiseksi.

Olen yhteiskuntapolitiikan alaan kuuluvassa väitöstutkimuksessani selvittänyt suomalaisen kirkkoturvakäytännön muotoutumista ja kirkkoturvatilanteissa olevien toimijoiden välisiä suhteita. Tutkimuksen aineistot ovat muodostuneet kahdesta luokasta. Ensimmäinen aineisto on ollut kahdelta ajanjaksolta koottu media-aineisto, joka käsittelee kirkkoturvaa. Toinen aineisto on muodostunut kirkkoturvasa olleiden turvapaikanhakijoiden ja kirkkoturvatilanteissa mukana olleiden seurakuntien työntekijöiden haastatteluista.

Kirkkoturvakäytännöllä on esikristilliset juuret, joskin nykymallinen kirkkoturva poikkeaa keskeisiltä osiltaan alkuperäisestä käytännöstä. Nykyaikainen kirkkoturva on pyrkinyt vastaamaan etenkin ja ensisijaisesti kansainvälisten muuttoliikkeiden ongelmakohtiin yksit-

1 Suomen Ekumeeninen Neuvosto 2007.

2 Ks. Pyykkönen 2008.

täisten ihmisten tilanteissa. Tunnetuimmat ja myös laajimmin tutkitut nykyaikaiset kirkkoturvaliikkeet ovat muodostuneet Keski-Amerikassa ja Saksassa. Myös esimerkiksi Kanadassa, Ranskassa ja Pohjoismaissa käytäntö on tullut osaksi laajempia siirtolaisia avustavia kansalaisliikkeitä. Kirkkoturvatoiminta on 1980-luvulta lähtien myös muuntautunut ja laajentunut kristillisistä kirkoista muihin uskonnollisiin yhteisöihin ja sekulaareihin instituutioihin, kuten yliopistoihin ja kaupunkeihin.³

Suomessa varhaisimmat nykyaikaiset kirkkoturvatilanteet syntyivät 1990-luvulla niin sanottujen vapaiden suuntien seurakuntien keskuudessa. Niiden piiristä käytäntö levisi muihin kirkkokuntiin ympäri Suomen. Kansainvälinen esimerkki oli merkittävä tekijä suomalaisen kirkkoturvatoiminnan synnyssä, ja Suomessa toiminnan alkuaikoina esimerkkiä ja tukea haettiin etenkin saksalaisesta kirkkoturvaverkostosta. Selkeämmin organisoitu kirkkoturvatoiminta sai Suomessa alkunsa edellä mainitun Kirkko turvapaikkana -ohjeistuksen julkaisemisen jälkeen vuonna 2007.⁴

Toisin kuin valtion tarjoamalla turvapaikalla kirkkoturvalla ei ole lakiin perustuvaa pohjaa. Kirkkoturvakäytäntö on kuitenkin pyrkinyt vastaamaan niihin tilanteisiin, joissa valtion tarjoaman turvapaikan eli pakolaistuksen ulkopuolelle jäävällä henkilöllä on riski tulla vainotuksi, mutta maahanmuuttoviranomainen ei ole tunnistanut tai tunnustanut tätä uhkaa. Kirkkoturvan taustalla voi olla myös tilanne, jossa kirkkoturvassa olevan perhe-elämään kohdistuu uhka.⁵ Seurakunta ei siis voi kirkkoturvatoiminnan kautta vaikuttaa suoraan turvapaikkapäätökseen, vaan se voi vain välillisesti tukea hakuprosessissa ja pyrkiä tuomaan siihen lisäaikaa.

Kirkkoturva on osa kirkkojen yleistä diakoniatyötä. Kirkkojärjestyksen mukaan diakoniatyön tulee palvella niitä ihmisiä,

jotka ovat avun tarpeessa ja joita mikään muu taho ei auta. Tätä periaatetta vasten on luontevaa, että kirkko auttaa niitä ihmisiä, jotka kokevat joutuvansa hengenvaaraan, mikäli heidät karkotettaisiin maasta. Lähtökohtaisesti kirkkoturvakäytännön periaatteisiin kuuluu se, että seurakunta tiedottaa viranomaisille kirkkoturvatilanteesta ja turvatus olinpaikasta. Avoimuuden lisäksi muita käytännön periaatteita ovat syrjimättömyys ja väkivallattomuus sekä se, että aloite kirkkoturvaan tulee hakijalta itseltään.⁶

Käytännössä kirkkoturvaa toteutetaan monin tavoin. Kirkkoturvassa oleva voidaan majoittaa seurakunnan tiloihin, esimerkiksi leirikeskukseen tai muuhun seurakunnan omistamaan tilaan. Kirkkoturvaan sisältyy turvassa olevan arkisista tarpeista huolehtimista, mutta myös avustamista turvapaikkamenettelyn oikaisemiseksi. Seurakunnat soveltavat kirkkoturvatoiminnassa erilaisia strategioita, joissa tilanteen avoimuuden ja näkyvyyden asteet vaihtelevat. Se, millaista strategiaa seurakunta kirkkoturvatilanteessa lopulta päätyy toteuttamaan, on riippuvaista esimerkiksi siitä, kuinka paikallispoliisi suhtautuu tilanteeseen ja millaista on valtion harjoittama maahanmuuttopolitiikka.⁷

Niin Suomessa kuin kansainvälisestikin kirkkoturva on muotoutunut voimakkaan ekumeeniseksi käytännöksi. Eri kirkkokuntien paikallisseurakunnat ovat jakaneet kirkkoturvatilanteissa osaamistaan, verkostojaan ja resurssiaan. Kirkkoturva on tutkimuksen tulosten mukaan tuonut yhteen myös sellaisia eri kirkkokuntien seurakuntia, joilla ei ole aiemmin ollut keskinäistä yhteyttä. Näin kirkkoturva on voinut toimia ekumenian saralla uudenlaisena yhteistyön ja yhteyden luojana. Ekumeenisuuden lisäksi kirkkoturvalla on vahva uskontodialoginen luonne. Usein kirkkoturvassa oleva on uskonnolliselta

taustaltaan muslimi, jolloin kirkkoturvasta syntyy uskontodialoginen tila. Kirkon tekemä diakoniatyö ei-kristittyjen parissa kuitenkin jaa-kaa tilastojen valossa suomalaisten mielipiteitä voimakkaasti, ja kirkkoturva onkin aiheuttanut vastustusta nimenomaan sen uskontojenvälisen luonteen vuoksi.

Kirkkoturva ei ole pelkkää karitatiivista, turvassa olevien välittömien tarpeiden vastaamiseen pyrkivää ja yksittäisiin tilanteisiin kohdistuvaa diakoniatyötä, vaan sillä on lisäksi laajempi poliittinen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus. Kirkot ovat tuoneet esille Suomesta turvaa hakevien kohtaamia haasteita ja ongelmia sekä muun muassa tehneet suoria lakimuutosehdotuksia. Väitöstutkimukseni toteuttamiseen on vaikuttanut keskeisesti se, että maahanmuuttopoliittinen konteksti ja sen myötä kirkkoturva tutkittavana ilmiönä on ollut jatkuvan muutoksen kohteena viimeisenä viitenä vuotena, joiden aikana olen toteuttanut tutkimuksen.

Viime vuosien aikana Suomessa on tehty myös useita lakimuutoksia, jotka ovat heikentäneet turvapaikanhakijoiden asemaa ja oikeus-turvaa sekä lisänneet paperittomien määrää. Muun muassa kansainvälinen suojelu humanitaarisen suojelun perusteella poistettiin laista, kielteisen turvapaikkapäätöksen valitusaikaa lyhennettiin ja mahdollisuutta oikeusapuun heikennettiin. Näiden lainsäädännöllisten muutosten seurauksena tilaus kirkkoturvalle niin periaatteellisena kuin käytännöllisenäkin auttamiskeinona on ollut aiempaa voimakkaampi.

Myös kirkkoturvakäytännön kriminalisoinnista on käyty keskustelua viime vuosina. Suomessa oleskeleviin paperittomiin kohdistuvien asenteiden kovenemisen myötä kirkkoturvatoimintaa ja laajemminkin maahanmuuttajatahojen parissa tehtävää diakoniatyötä on alettu pitää moraalisesti arveluttavana. Paperittomia on

yhä useammin ryhdytty pitämään esimerkiksi yhteiskunnallisena ja taloudellisena uhkana. Tätä kautta paperittomuus on liitetty valtion sisäisen turvallisuuden riskeihin, sen sijaan että paperittomat olisi hahmotettu ensisijaisesti joukkona, johon erilaiset uhat ja riskit kohdistuvat.⁸ Edellä kuvatuista syistä kirkkoturva on ollut haastava ja tutkimuseettisesti vaikeakin tutkimuskohde: tutkimuksen toteutuksen aikana en tiennyt, tuleeko lainsäädäntö kirkkoturvan osalta muuttumaan, tai kuinka sensitiivistä tutkimuksen haastatteluaineisto lopulta tulisikaan olemaan.

Yhteiskunnallinen tilanne on vaikuttanut tutkimukseni toteuttamiseen, mutta se näkyy samalla myös tutkimustuloksissa. Maahanmuuttoon, erityisesti paperittomuuteen ja sitä kautta kirkkoturvaan liittyvä asenneilmapiiri on koventunut 2010-luvulla. Tutkimuksen media-aineistoista käy ilmi, että vuonna 2007 kirkkoturvatoimintaan suhtautui eduskuntapuolueista kriittisesti ainoastaan Perussuomalaiset. Muut eduskuntapuolueet pitivät kirkkoturvaa arvokkaana työnä, jonka nähtiin tukevan oikeusvaltiota ja edistävän ihmisoikeuksien toteutumista. Vuoden 2015 ja Perussuomalaisen hallituksen tulon jälkeen kriittisyys maahanmuuttoa, paperittomuutta ja myös kirkkoturvaa kohtaan valtavirtaistui ja levisi Perussuomalaisista etenkin sen hallituskumppaneihin.⁹

Valtakulttuuriltaan luterilaisessa Suomessa ei ole perinteisesti vastustettu valtion tuomio- ja lainsäädäntövaltaa. Kirkkoturva ilmiönä tuokin esiin kiinnostavan murroksen valtion ja

3 Rabben 2016; Lippert & Rehaag 2012.

4 Ahonen 2018a.

5 Ahonen 2018b.

6 Suomen Ekumeeninen Neuvosto 2007.

7 Ahonen 2018b.

8 Ahonen & Kallius 2019.

9 Ahonen 2019.

kirkkojen välisissä suhteissa. Kirkkojen yhteiskunnallinen auktoriteettiasema ei kuitenkaan ole välttämättä uskonnollista, vaan se voi pohjautua enemmän historiallis-kulttuurisille normeille.¹⁰ Tutkimukseni tulosten mukaan kirkot eivät käytä kirkkoturvakäytäntöä mediassa puolustaessaan uskonnollista argumentaatiota. Sen sijaan kirkollisen viestinnän keskiössä ovat ihmisoikeuksiin ja lain toteutumisen edistämiseen liittyvät perustelut. Havaintoa voidaan tulkita siten, että uskonnollinen argumentaatio ei ole enää yleisesti hyväksytty tapa legitimoida yhteiskunnallista toimintaa. Kirkot kenties pyrkivät myös profiloitumaan selkeämmin osaksi muuta kansalaisyhteiskuntaa ja sopeuttavat siksi viestintäänsä yleiseen kolmannen sektorin toimijoiden viestintään.

Kirkkoturvan tutkiminen tuo esiin kaksi huolestuttavaa näkyä suomalaiseen yhteiskuntaan. Yhtäältä se, että kirkot ja muut kolmannen sektorin toimijat huolehtivat sellaisista paperitöiden ja muiden diakonia-avun piirissä olevien ryhmien välittömistä ja välttämättömistä tarpeista, jotka kuulusivat lain mukaan julkisen sektorin piiriin, haastaa käsityksen suomalaisesta hyvinvointivaltiosta. Toisaalta turvapaikanhakijoiden puutteellinen ja tämän tutkimuksen aikana heikentynyt oikeusturva kyseenalaistaa kuvan Suomesta todellisena oikeusvaltiona. Turvapaikkapäätös on ainoa viranomaisen tekemä päätös, joka epäonnistuneessaan voi johtaa henkilön kuolemaan tai kidutukseen. Tämä on ollut myös lähtökohta sille, miksi suomalaiset kirkot ovat aktivoituneet kirkkoturvatoimintaan viime vuosikymmeninä.

YTM Talvikki Ahosen (talvikki.ahonen@uef.fi) yhteiskuntapolitiikan alaan kuuluva väitöskirja *Nykyaikainen suomalainen kirkkoturvatoiminta* tarkastettiin 24.5.2019 Itä-Suomen yliopistossa Joensuun kampuksella. Vastaväittäjänä toimi FT, dosentti Tuomas Martikainen Siirtolaisuusinstituutista.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Ahonen, Talvikki (2018a). Kirkkoturvainstituution muotoutuminen Suomessa. *Uskonnontutkija* 7(1), 1–23.
- Ahonen, Talvikki (2018b). Seurakunnat kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden tukena: Kirkkoturvatoiminnassa sovelletut strategiat. *Diakonian tutkimus* 1: 6–27.
- Ahonen, Talvikki (2019). Valtio valtiossa ja virkamiehet saarnastuolissa: Kirkkoturva julkisessa keskustelussa vuosina 2007–2010 ja 2015–2018. *Politiikka* 61(2): 103–126.
- Ahonen, Talvikki & Annastiina Kallius (2019). Paperitöiden tuotanto ja hallinta Suomessa vuosina 2015–2017. *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa*. Toim. Eveliina Lyytinen. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 89–102.
- Van den Breemer, Rosemarie & José Casanova & Trygve Wyller (2013). *Secular and Sacred? The Scandinavian Case of Religion in Human Rights, Law and Public Space*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lippert, Randy K. & Sean Rehaag (2012). *Sanctuary Practices in International Perspectives*. New York: Routledge.
- Pyykkönen, Miikka (2009). Deportation vs. Sanctuary: The Rationalities, Technologies, and Subjects of Finnish Sanctuary Practices. *Refuge* 26 (1): 20–32.
- Rabben, Linda (2016). *Sanctuary & Asylum: A Social and Political History*. Washington: University of Washington Press.
- Suomen Ekumeeninen Neuvosto (2007). *Kirkko turvapaikkana*. Suomen Ekumeenisen Neuvoston julkaisuja 82. http://www.ekumenia.fi/data/liitteet/kirkko_turvapaikkana_2007-2.pdf.

10 Van den Breemer et al. 2013.